

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Иванка Тодорова Банкова,
научна специалност „Организация и управление извън сферата на материалното
производство“

на дисертационен труд на тема:

**„Prevention of The Corruption in The Public Sector of The Lebanese REPUBLIC
(Administrative and Managerial Aspects) / Превенция на корупцията в публичния
сектор на Република Ливан (административно-управленски аспекти)“**

с автор: **Fouad Mohamad Qasem (Фуад Мохамад Касем)**

научен ръководител: **проф. д.с.н. Лоретта Парашкевова**

научен консултант: **доц. д-р Иво Стамболийски**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по научно направление 3.7 „Администрация и управление“,
докторска програма:

„Организация и управление извън сферата на материалното производство“,

Настоящата Рецензия е изготвена на основание решение на научно жури, определено със Заповед на Ректора на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ № 810/31.10.2025 г. за защита на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на Fouad Mohamad Qasem (Фуад Мохамад Касем).

1. Информация за кандидата

Докторантът е депозирал всички изискуеми документи от ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на ВСУ относно процедурата за придобиване на ОНС „доктор“. Кандидатът е изпълнил планираните дейности за обучение в докторантура на самостоятелна подготовка, успешно е положил изпитите по индивидуалния учебен план, представил е дисертационен труд, автореферат, справка с приноси и публикации по темата на изследването. Обучението се провежда на английски език. Докторантът доказва, че притежава изискваните по чл. 36 (3) от ЗРАСРБ задълбочени теоретични знания по научната специалност и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

От автобиографичните данни е видно, че Фуад Касем има богат професионален опит като финансов мениджър в публичния и неправителствен сектор, като експертизата му е свързана с бюджетиране, финансов контрол и отчетност, управление на средства и спазване на регулаторните изисквания.

2. Актуалност и значимост на дисертационния труд

Темата на дисертацията е актуална и дисертабилна, отговаря на научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ и има съществена практическа значимост. Сложността на проблематиката изисква практически опит, добра теоретична подготовка и аналитични умения за осъществяване на научното изследване посветено на възможностите за превенция на сложния феномен „корупция“ в Ливан, в условията на специфичната социално-политическа среда в страната, обусловена от мултикултурна среда, политическата динамика и икономическа криза.

Актуалността на проблематиката се аргументира и от факта, че корупционните практики в Ливан оказват силно негативно въздействие върху доверието на обществото в публичното управление, нарушават се разпределението на ресурсите и се засилва неефективността в критични сектори като здравеопазване, образование и инфраструктура. В условията на продължаващата финансова и икономическа криза в Ливан, борбата с корупцията е не само етичен проблем, но и жизненоважна необходимост за възстановяване на ефективната работа на институциите на страната и възвръщането на доверието в тях, но и за постигане на социално-икономическата стабилност. Освен това, с нарастващия международен натиск за реформи, ангажиментът на Ливан към антикорупционни практики е от съществено значение за получаването на международна подкрепа. Темата на труда е посветена на недостатъчно изследвани въпроси свързани с възможностите за превенция на корупцията в публичния сектор в Република Ливан от гледна точка на административно-управленските ѝ аспекти.

3. Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд на Фуад Касем е в общ обем от 208 страници, в това число 7 фигури и 17 таблици. Структурата на дисертационния труд е оформена в класически вариант за научна разработка от подобен вид – въведение, изложение в три глави с по четири параграфа, заключение, библиография и приложение. Проучени са различни гледни точки по отношение на възможностите за превенция на корупцията в публичния сектор в Ливан както и на добри практики на развитите държави. Библиографската справка обхваща 197 източника на арабски и английски език. Отделните структурни единици са сравнително добре балансирани, което спомага за ефективното представяне на проблематиката. Положителна оценка заслужава възприетите изследователски цели и задачи и разгръщането им в отделните части на дисертационния труд, което спомага за по-добро и лесно възприемане на материала.

Въведението на дисертацията очертава концептуалната рамка на изследването, представена е актуалността и значимостта на изследване, изследователския проблем, авторската теза, цели и задачи, методология и теоретична основа на изследването, както и ограничения на предметния обхват на труда, които коректно кореспондират с темата на дисертационния труд и ориентират в научно-приложните заявки на автора за приносни резултати. Представеният изследователски проблем обосновава мотивите за осъществяване на настоящото дисертационно изследване, като се посочва че независимо от усилията, които се полагат за справяне с корупцията в публичния сектор в Ливан, все още няма практическа рамка за нейното предотвратяване, която да отчита спецификите на социално-политическия и икономически контекст на Ливан. Дефинираната теза се основава на твърдението, че борбата с корупцията изисква както политически, така и административни антикорупционни реформи базирани на всеобхватни управленски стратегии подкрепени от подходяща и стабилна правна рамка и цифрови механизми за надзор. Представена е разгърната методология за използваните научни методи, подходи и конкретни изследователски инструменти, с помощта на които са реализирани целите и задачите, поставени в дисертационния труд. Ограничения посочват предизвикателствата, които оказват влияние при изследване на корупцията в Ливан. В края на главите са изведени изводи, които обобщават постигнатото в тях.

В Първата глава „Корупцията в същността си, ретроспекция и съвременни теоретични възгледи“ е направен ретроспективен анализ на корупцията като е акцентирано върху нейното въздействие върху социалната, политическа и правна рамка. Авторът представя корупцията „като световно престъпление, което възпрепятства развитието, отслабва институциите и намалява доверието на обществото“. Класифицирани са различните видове и форми на корупция, като е поставен акцент върху социалните, политическите и икономическите ефекти. Изведени са същностните характеристики на корупцията в публичния сектор. Направен е извода, че факторите водещи до корупционни практики са: „политическата нестабилност, лошото управление, ниските заплати и слабото прилагане на върховенството на закона“. Подчертано е, че „тези условия създават среда, в която корупцията може да процъфтява. Освен това, когато публичният сектор не разполага с адекватен надзор, корупционните практики лесно се прикриват, поддържайки цикъл на системна корупция.“

Втората глава „Международен правен опит в борбата срещу корупцията“, е посветена на представяне и критичен анализ на правната рамка за борба с корупцията на международната общност. Обърнато е внимание на необходимостта от създаване на международни регулаторни инструменти за борба с корупцията и за насърчаване на

трансграничното сътрудничество с цел повишаване на ефективността на предприеманите мерки за ограничаване на корупцията в наднационален мащаб. Представен е опита на Швейцария, Малайзия, Литва, Сиера Леоне, Сърбия, Сингапур и Южна Корея за борба с корупцията и са подчертани положителните резултати от сключените международни споразумения, които на практика се явяват колективен ангажимент за спазване на етичните стандарти и почтеност както в публичния, така и в частния сектор. Обърнато е внимание на значението на взаимната правна помощ и са изведени предизвикателства пред международното сътрудничество. Обобщено е, че с висока ефективност в борбата с трансграничната корупция са „съвместните разследвания, при които властите от няколко държави си сътрудничат по един и същ случай. Този подход позволява обединяването на ресурси, знания и опит, като гарантира, че разследванията са по-задълбочени и че отговорните за корупцията носят отговорност, независимо къде се опитват да се скрият.“

В трета глава, „Институционални предизвикателства и стратегии за реформи в борбата с корупцията в Ливан“, са разгледани административните и управленски аспекти на корупцията в публичния сектор в Ливан. Представени са критични области в борбата с корупцията като е обърнато специално внимание на: „интегритета на съдебната система и правоприлагащите органи, административния капацитет и публичната отчетност, и потенциалната роля на технологиите и гражданското общество в борбата с корупцията.“ Направен е сравнителен анализ на борбата с корупцията в Ливан и България, като на тази база са изведени сложните фактори, които оказват влияние върху антикорупционните практики на двете страни, и са предложени поуки за подобряване на усилията за реформи в областта на прозрачността, отчетността и цифровото управление на публичния сектор в Ливан. Авторът предлага създаването на вътрешни механизми за подаване на сигнали като криптирани цифрови горещи линии, които да гарантират анонимност при сигнализирането на нередности. Анализирани са ключови стратегии за провеждане на антикорупционна и правна реформа, както и инициативите на Ливан в областта на електронното правителство, а от друга страна – толерантността към корупцията. Подчертана е ролята на гражданското общество в борбата с корупцията в публичната сфера. Препоръчани са поетапни стратегии за мотивиране на гражданите при превенция и разкриване на корупционни практики чрез укрепване на законите за защита на лицата, които подават сигнали за нередности, както и педагогически мерки свързани с повишаване на гражданското образование в училищата. Според автора, в Ливан би било удачно прилагането на стратегическия опит на Грузия и Руанда за превенция на корупцията. Обобщено е, че „социалните маркетингови кампании, съчетани с истории от реалния живот, могат да променят дълбоко вкоренените културни нагласи към корупцията.“ В заключението към трета глава, на база резултатите от

сравнителния метод, са потвърдени 1-ва, 2-ра и 4-та хипотеза, а 3-та е потвърдена частично. Формулирани са конкретни препоръки за предотвратяване на корупцията в Ливан.

В заключението на дисертацията са обобщени основните изводи, и постигнати резултати, но не са обосновани в достатъчна степен приведените научни доказателства в подкрепа на защитаваната теза и постигане на изследователската цел.

В дисертационния труд е демонстрирано умението на кандидата да борави свободно с понятийния апарат, да извежда и коректно интерпретира и систематизира теоретични и практически проблеми свързани с административно-управленските аспекти на корупцията в Ливан, както и да предлага възможности за решаването им. С убеденост е аргументирана позицията на автора за дълбочината на проблема „корупция“ и е обоснован сложния и многомерен характер на корупционните практики в Ливан. Изведени са стратегически направления за борба с корупцията на база международния опит, които са приложими в ливанската действителност. Формулирани са практически препоръки за провеждане на институционални, административни и нормативни реформи с цел модернизирание на управлението, въвеждане на електронно правителство, повишаване на прозрачността и възстановяване на доверието в публичното управление в Ливан. Допълнително достойнство на разработката е представената сравнителна аналитична рамка за изследване и анализ на антикорупционните усилия.

Може да се обобщи, че дисертационния труд притежава необходимите достойнства и отговаря на изискванията за подобна научна разработка.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Изведените приноси са приемливи. Считам, че са лично достижение на докторанта, и че обогатяват съществуващите знания в областта на усъвършенстване на концепциите за борба с корупцията в публичния сектор в Ливан. Постигнатите резултати приемам като научно-приложни и приложни както следва:

Научно-приложни приноси:

- Предложена е авторова интерпретация и систематизация на съществуващия теоретичен дискурс относно корупцията, управлението на публичния сектор и глобалните стратегии за борба с корупция.

- Идентифицирани са дълбоките структурни проблеми на корупцията в Ливан, като са подчертани нейните системни корени, вградени в ливанската политическа архитектура, очертани са сложните механизми на клиентелизъм и покровителство, като са

предложени подходящи за социално-политическа среда в Ливан антикорупционни стратегии.

- Разработена е специфична методология за оценка на ефективността на антикорупционните усилия, която включва разработване на съобразена с утвърдени международни добри практики сравнителна аналитична рамка за анализ на антикорупционната среда в Ливан.

Приложни приноси:

- Представени са практически насоки за институционална реформа, внедряване на механизми за цифрово управление и повишаване на прозрачността в публичния сектор в страната.

- Изведени са начини, чрез които утвърдената световна практика за борба с корупцията може да се приложи в Ливан и са предложени промените в законодателството, които да доведат до резултати.

- Предложено е създаване на законодателна база за защитата на лицата, подаващи сигнали за корупция и въвеждането на публични конкурси за набиране на държавни служители, чрез разработване на централизирани платформи за мониторинг на обществените поръчки.

5. Оценка на автореферата и публикациите по дисертационния труд

Представеният автореферат е в обем от 35 стр., позволява да се очертаят постигнатите резултати и коректно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд. Изготвен е в съответствие с добрите академични практики и отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение.

Авторската теза е подкрепена с 3 самостоятелни публикации, в научни издания, съответстващи на наукометричните изисквания за ОНС „доктор“ в Република България. Представените публикации отразяват важна част от дисертационния труд и верифицират резултатите от научното изследване, с което се осигурява публичност на постигнатото в изследването.

6. Бележки, препоръки и въпроси

Необходимо е да се отбележи, че представеното изследване е задълбочено и се характеризира с пълнотата и изчерпателност. С оглед подобряване на постигнатото в представения дисертационен труд и дадената заявка за бъдеща научна работа на докторанта, препоръчвам съобразяване със следните препоръки.

- В увода следва да се обоснове степента на теоретична и практическа разработеност на проблематиката, както и по-ясно да се подчертаят нерешените или частично решените въпроси, които мотивират разработването на настоящия дисертационен труд. Добре би било да се разграничат и дефинират по-коректно обекта и предмета на изследването както и да се определи една основна цел на дисертационния труд. С оглед по-доброто логическо осмисляне на концептуалната рамка на труда би следвало изследователските задачи да се предефинират. Представената методология би следвало да се преосмисли и да се посочат само приложения изследователски инструментариум. По отношение на ограниченията на изследването препоръчвам очертаване на темпоралния, териториалния и теоретичен обхват, както и на конкретните променливи, които се изследват, посочените от автора предизвикателства е трудно да бъдат приети за граници на проучването и би следвало да се преформулират.

- Трудът би спечелил, ако критико-оценъчната позицията на автора бе по силно изразена, особено при анализа на международните практики. Би следвало да се засили аналитичната част на изследването и да се ограничат описателните текстове, което би било добра основа, авторът да изведе задълбочени теоретични изводи и да формулира собствени постановки с приносен характер за причините за корупцията в Ливан. На много места в изложението се наблюдава повтораемост на факти и постановки, което утежнява текста и на места се губи авторската идея. От прецизиране се нуждае и методологическата рамка на емпиричното изследване по отношение на целите, задачите, представителността на извадката и др., както и на използвания инструментариум за провеждане и обработка на постигнатите резултати. Добре би било коментираната от автора аналитична рамка да се представи схематично. Дисертационния труд би спечелил, ако заключението бе ориентирано към постигнатите конкретни резултати в изпълнение на изследователските задачи и постигането на изследователската цел, както и основанията за доказване на авторската теза.

- Препоръчителна е езикова, стилова и техническа редакция, по възможност професионална, на дисертационния труд и автореферата. Добре би било при дискутиране на политическите въпроси авторът да се придържа към научния стил и да се избягват емоционални трактовки. Добре би било в изводите след главите да се включат работни дефиниции на автора за дискутираните ключови понятия в областта на корупцията и корупционните практики в публичния сектор в Ливан.

Отправените бележки не намаляват достойнствата на дисертационния труд, те имат характер на препоръки за бъдещите научни изследвания в тази област.

7. Становище относно наличието на плагиатство

В рамките на достъпните ми източници и на моите компетенции, не съм установила наличие на плагиатство и некоректни заемки. В хода на процедурата не са постъпили неанонимни и мотивирани писмени сигнали за плагиатство. Не се намирам в конфликт на интереси с кандидата.

8. Заключение

Представения дисертационен труд на тема „*Prevention of The Corruption in The Public Sector of The Lebanese REPUBLIC (Administrative and Managerial Aspects)*“ / *Превенция на корупцията в публичния сектор на Република Ливан (административно-управленски аспекти)*“ е в съответствие с изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника за придобиване на научни степени във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“. Дисертационното изследване е добре оформен, задълбочен и завършен научен труд, съдържа актуални, значими и оригинални за теорията и практиката научно-приложни и приложни резултати и приноси по важна за националното пространство на Република Ливан тема свързана с превенция на корупцията в публичния сектор. Това е основание да декларирам своята положителна оценка за труда.

С убеденост предлагам на уважаемите членове на Научното жури да **присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Фуад Мохамад Касем (Fouad Mohamad Qasem)** по научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство“, професионално направление 3.7. „Администрация и управление“.

19 ноември 2025 г.

Рецензент,

доц. д-р Иванка Банкова